

UKAZOVATELE ZAHRANIČNÉHO OBCHODU SLOVENSKEJ REPUBLIKY PO VSTUPE SLOVENSKEJ REPUBLIKY DO EURÓPSKEJ MENOVEJ ÚNIE

INDICATORS OF THE SLOVAK REPUBLIC FOREIGN TRADE AFTER SLOVAK REPUBLIC ACCESSION TO THE EUROPEAN MONETARY UNION.

doc. Ing. Jana Naščáková, PhD.

Ing. Katarína Petrovčíková, PhD.

Podnikovohospodárska fakulta
so sídlom v Košiciach, EU Bratislava
Katedra obchodného podnikania
e-mail: jana.nascakova@euke.sk,
katarina.petrovcikova@euke.sk

Abstract

Based on the available data collected from the official Slovak government sites and the European statistics the main objective of the article was to find out what was the development of the main foreign trade indicators for Slovak republic. We have focused at the calculation of the Openness and the Terms of trade from 2009 to 2015 what represents the period after Slovak republic accession to the European Monetary Union.

Kľúčové slová: zahraničný obchod, ukazovatele, eurozóna, otvorenosť ekonomiky, výmenné relácie

Úvod

Využitie komparatívnych výhod určuje v praxi produkciu rôznych tovarov, ale i intenzitu zapojenia sa podnikov do podnikateľského prostredia. Miera zapojenia sa krajín do zahraničného obchodu je rôzna. Poznáme krajiny ktoré sú silne závislé, priemerne závislé a relatívne nezávislé a také krajiny, ktoré sa len nepatrne zapájajú do zahraničnej výmeny tovarov. (Zábojník, 2015)

Aby mohla vzniknúť určitá závislosť medzi krajinami v zahraničnom obchode, musia sa tieto krajiny zapájať do medzinárodnej del'by práce. Hlavnou črtou medzinárodnej del'by práce je špecializácia produkcie. To, že jednotlivé podniky sa špecializujú na rôzne výrobky a služby, vedie k ich vzájomnej závislosti. Medzinárodná del'ba práce tvorí podstatu medzinárodného obchodu a v súčasnosti sú všetky krajiny istým spôsobom zapojené do zahraničného obchodu. (Vyšňovská, Machajová, 2008) Hlavným ekonomickým zmyslom medzinárodnej del'by práce je dosahovanie úspor národnej práce, ktoré vznikajú v dôsledku využívania vybavenia národnej ekonomiky určitými výrobnými faktormi. Táto výhoda vyplýva z pôsobenia zákona ponuky a dopytu na trhu výrobných faktorov. (Lipková a kol., 2009)

Vnútné podmienky	klimatické, historické a demografické podmienky, surovinové a pôdne bohatstvo, veľkosť vnútorného trhu a priemyslu
Vonkajšie podmienky	politická a ekonomická situácia krajiny, zahraničné vzťahy, geografická poloha a vyspelosť susedných krajín

Obr.1 Podmienky pre zapojenie sa krajiny do medzinárodnej del'by práce

Zdroj: Kuzmišin a kol. (2010)

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 došlo v rámci zahraničného obchodu k teritoriálnym zmenám. V komoditnej štruktúre tieto zmeny však nenastali. Slovenská republika bola závislá na dovoze surovín pre priemysel a orientovala sa na krajiny s vyspelou trhovou ekonomikou. Vysoká otvorenosť ekonomiky našej krajiny spôsobila vysoký nárast konkurencie a zvýšenie nárokov na import. (Michník, Smreková, 1994)

Pred vstupom Slovenska do Európskej menovej únie, člen Bankovej rady Národnej banky Slovenska Ľudovít Ódor predpovedal, že vplyv jednotnej meny EURO na zahraničný obchod bude určite pozitívny. Oficiálny vstup Slovenska do Eurozóny bol 1. Januára 2009.

Vstupom do Európskej únie v roku 2004 sa Slovensko stalo členom hospodárskej a menovej únie a došlo k ďalším zmenám v teritoriálnej štruktúre zahraničného obchodu SR. Slovensko sa vtedy zaraďovalo (aj zaraďuje) medzi vysoko otvorené ekonomiky, pretože je z dôvodu malého trhu závislé od zahraničného obchodu iných krajín s ktorými obchoduje. Upravili sa tiež zmluvné zahraničnoobchodné vzťahy SR, ako i metodiky štatistického zisťovania. Slovensko sa snaží prostredníctvom začlenenia sa do EÚ zvýšiť ekonomickú výkonnosť a svoju konkurencieschopnosť. (Kaššáková, 2012)

1 Otvorenosť ekonomík krajín a výmenné relácie v zahraničnom obchode

Pre zahraničný obchod je významný ukazovateľ stupeň otvorenosti ekonomík, ktorý vyjadruje mieru zapojenia sa do medzinárodnej del'by práce a významnosť zahraničného obchodu. Je to pomer objemu zahraničného obchodu a hrubého domáceho produktu danej krajiny (Zábojník, 2015). Muchová a kol. (2011) vidia podstatu otvorenosti ekonomík krajín

v špecializácii krajín na produkciu výrobkov a tým vo využívaní úspor z rozsahu v nákladovej funkcii, ktorá je založená na fixných nákladoch.

Stupeň otvorenosti ekonomík krajín ovplyvňujú:

- vecné faktory - týkajú sa ekonomického rozmeru a vyspelosti krajiny. Čím menší je ekonomický rozmer a vyššia je ekonomická vyspelosť krajiny, tým je vyšší stupeň otvorenosti ekonomiky krajiny.
- systémové faktory - vo forme právnych noriem, ekonomických nástrojov, zvykov a tradícií. Trhové ekonomiky s liberálnou obchodnou politikou majú dopad na vyšší stupeň otvorenosti ekonomiky - Ružeková a kol. (2013)

Stupeň otvorenosti ekonomiky krajiny sa vypočíta ako podiel obratu zahraničného obchodu na Hrubom domácom produkte v bežných cenách sledovaného roka.

$$SOE = \frac{E+I}{HDP} * 100\%$$

Soe - stupeň otvorenosti ekonomiky krajiny vyjadrený v percentách

E – export

I – import

HDP - hrubý domáci produkt v bežných cenách sledovaného roka

Výmenné relácie, Terms of Trade (ToT) sú vyjadrením kvality zapojenia sa krajiny do medzinárodnej delby práce. Ekonomickou podstatou výmenných relácií je existencia príčinného vzťahu medzi pomerom cien dvoch výrobkov a medzi množstvom, v akom sa budú tieto dva výrobky vymieňať. Ak cenový vývoj výrobku, ktorý určité krajina zamýšľa vyvážať, bude v danom období priaznivejší v porovnaní s cenovým vývojom výrobku, ktorý chce doviesť, potom za rovnaké množstvo exportovaného výrobku v nasledujúcej obchodnej výmene krajina získa väčšie množstvo importovaného výrobku. V takomto prípade dochádza k zlepšovaniu výmenných relácií danej krajiny. Výmenné relácie môžeme matematicky vyjadriť na základe pomeru cenového indexu exportu k cenovému indexu importu určitej krajiny za sledované obdobie (pomer indexu vývozných cien výrobkov k indexu dovozných cien výrobkov).

$$ToT = \frac{P_{Ex}}{P_{Im}}$$

P_{Ex} - cenový index vývozu (exportu), vyjadruje zmenu cien vývozu v bežnom oproti základnému obdobiu.

P_{Im} - cenový index dovozu (importu), vyjadruje zmenu cien dovozu v bežnom oproti základnému obdobiu.

(Neuman, P., Žamperský, P., Jiráňková, M., 2010)

Čím je výsledný ukazovateľ vyšší ako 1 (v percentuálnom vyjadrení vyšší ako 100%), tým je

vyššie zhodnotenie sledovanej krajiny, ktoré vyplýva z jej cenového vývoja v zahraničnom obchode.

Zlepšovanie ukazovateľa výmenných relácií ($ToT > 1$), dosahujú tie krajiny, ktoré majú vedúce postavenie v aplikácii výsledkov vedecko-technického pokroku (inovačných technológií) do výrobných praxe. Krajiny, ktoré sa oneskorene prispôbujú novým technickým a ekonomickým trendom svetového hospodárstva, dosahujú výsledný ukazovateľ $ToT < 1$. (Donoval, M., 2006)

Vedecko-technický pokrok a dynamika zmien pod jeho vplyvom sú základnými faktormi svetového vývoja a rozvoja. Sú nielen podmienkou (ako je to v prípade liberalizácie), ale hybnou silou hospodárskeho/ekonomického rozvoja a jeho internacionalizácie. Inovácie môžu predstavovať zmenu systému k novému, zdokonalenému stavu, pričom ide väčšinou o zmeny v oblasti kvality výrobkov a služieb, technológií a manažmentu.

2 Ukazovatele otvorenosti ekonomiky SR a výmenných relácií v zahraničnom obchode

V tabuľke 1 sú vypočítané cenové indexy exportu a importu, ktoré sú základom pre výpočet ukazovateľov výmenných relácií - Terms of Trade.

Tab. 1 Cenové indexy exportu a importu SR

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
P_{ex}	80,2	121,5	117,6	109,4	103,3	101	104,6
P_{im}	76,6	122,5	117,4	105,1	102,3	100,4	107,2

Zdroj: MH SR, odbor Zahraničnoobchodnej politiky

Legenda: P_{im} - cenový index importu, P_{ex} - cenový index exportu

Pomocou cenových indexov exportu a importu SR, ktoré sme získali zo stránok Ministerstva hospodárstva SR - odboru Zahraničnoobchodnej politiky, sú v tabuľke 2 vypočítané ukazovatele výmenných relácií, ktoré vyjadrujú kvalitu zapojenia sa SR do medzinárodnej delby práce za roky 2009 – 2015, t.j. v čase, kedy už naša krajina používala menu EURO.

Tab. 2 Výmenné relácie SR

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hodnota výmenných relácií - ToT	1,05	0,99	1,00	1,04	1,01	1,01	0,98

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov z MH SR, odbor Zahraničnoobchodnej politiky

Z výsledných ukazovateľov výmenných relácií v sledovaných rokoch 2009-2015 môžeme vidieť, že okrem rokov 2010 a 2015 kedy bola hodnota výmenných relácií v percentuálnom

vyjadrení tesne pod hranicou 100%. V ďalších sledovaných rokoch bol už tento ukazovateľ vo výške 100%, alebo tesne nad hranicou 100% čo znamená, že Slovenská republika sa adekvátne vyrovnávala s cenovým vývojom v zahraničnom obchode.

V roku 2009, kedy naša krajina prijala spoločnú menu EURO, dosahoval ukazovateľ výmenných relácií hodnotu 105%, čo bola za sledované obdobie najvyššia hodnota. V ďalších rokoch hodnota tohto ukazovateľa mierne klesala a v poslednom roku obdobia, ktoré sledujeme, dosiahla hodnotu 98%. Na základe našich výpočtov môžeme tvrdiť, že kvalita zapojenia sa Slovenskej republiky do medzinárodnej del'by práce po vstupe do Európskej menovej únie z pohľadu cenových indexov importu a exportu bola v sledovanom období z hľadiska cenového vývoja v zahraničnom obchode vyrovnaná.

Údaje z nasledujúcej tabuľky 3 použijeme na výpočet ukazovateľa miery otvorenosti ekonomiky (v tabuľke 4), ktorým vyjadrujeme intenzitu zapojenia sa Slovenskej republiky do medzinárodnej del'by práce v sledovaných rokoch 2009 – 2015.

Tab. 3 HDP a Obrat zahraničného obchodu SR

Rok	HDP (v mld. EUR)	Vývoz + dovoz (v mld. EUR)	Obrat ZO (v mld. EUR)
2009	63,82	38,78 + 39,72	78,50
2010	67,39	47,49 + 48,27	95,76
2011	70,44	55,76 + 56,78	112,54
2012	72,42	58,58 + 62,14	120,72
2013	73,84	59,94 + 64,17	124,11
2014	75,56	60,02 + 64,72	124,74
2015	78,07	64,56 + 67,87	132,43

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov z MH SR, odbor Zahraničnoobchodnej politiky

Legenda: HDP - hrubý domáci produkt, OZ - obrat zahraničného obchodu

Tab. 4 Stupeň otvorenosti ekonomiky SR po vstupe do Európskej menovej únie

Rok	Miera otvorenosti ekonomiky Slovenskej republiky (v %)
2009	123,00
2010	142,10
2011	159,77
2012	166,70
2013	168,08
2014	165,09
2015	169,62

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov získaných z MH SR, odbor Zahraničnoobchodnej politiky

Legenda: OZ - obrat zahraničného obchodu, HDP - hrubý domáci produkt

Z vypočítaných ukazovateľov vyplýva, že intenzita zapojenia sa Slovenskej republiky do medzinárodnej del'by je v každom sledovanom roku viac ako 100%. Podiel obratu zahraničného obchodu na HDP v roku 2009 je 123%, ale už v roku 2010 sa tento ukazovateľ zvyšuje na 142,10%. Každým ďalším sledovaným rokom miera otvorenosti ekonomiky Slovenskej republiky stúpa. Za sledované obdobie rokov 2009 - 2015 kedy už bolo Slovensko súčasťou Eurozóny, otvorenosť ekonomiky SR plynule narastala.

Vysoká otvorenosť ekonomiky SR a nízka absorpčná schopnosť domáceho trhu vytvára nutnosť hľadania odbytových možností na zahraničných trhoch. V roku 2015 vývoz tovarov v bežných cenách vzrástol medziročne o 4,9 % a dovoz tovarov vzrástol o 7,6 %. Aktívne saldo bilancie zahraničného obchodu SR za rok 2015 za tovary dosiahlo 3 303 mil. €. Prispela k tomu nielen nižšia dynamika rastu vývozu oproti dynamike rastu dovozu, ale tiež nárast vývozu automobilov a elektroniky. Akceleráciu dynamiky dovozu pred vývozom spôsobil najmä nárast dovozu tovarov investičného charakteru a tovarov určených pre domácu spotrebu.

Z pohľadu teritoriálnej štruktúry podiel vývozu do krajín EÚ v roku 2015 tvoril 85,2 % a oproti roku 2014 sa zvýšil o 6,3 %. Najväčší nárast v porovnaní s rokom 2014 v percentuálnom vyjadrení zaznamenal vývoz do Afriky a Austrálie a Oceánie.

K významným partnerom z pohľadu zahraničného obchodu SR patria najmä najväčšie členské krajiny EÚ, Ruská federácia a Čína. Podiel vývozu do prvých 10 krajín na celkovom vývoze SR dosiahol 75,6 %, a to výhradne do krajín EÚ. K najvýznamnejším obchodným partnerom SR z hľadiska objemu vývozu patrí Nemecko, Česká republika, Poľsko, Rakúsko a Francúzsko. Z pohľadu objemu dovozov sú na prvých troch miestach Nemecko, Česká republika a Čína. Najvýznamnejší nárast dovozov v percentuálnom aj hodnotovom vyjadrení bol zaznamenaný z Vietnamu (o 19,4 %, o 357 mil. €).

Z hľadiska komoditnej štruktúry v roku 2015 celkový vývoz SR vzrástol najmä vďaka nárastu vývozov vozidiel (osobné automobily), elektrických strojov a prístrojov (TV prijímačov) a strojov, prístrojov a mechanických zariadení. Dovozná náročnosť slovenskej ekonomiky sa najviac prejavila nárastom dovozov vozidiel, ich častí a súčastí, strojov, prístrojov a mechanických zariadení a elektrických strojov.

Podiel agropotravinárskych produktov na celkovom obrate zahraničného obchodu SR tvoril 5,0 %. Zahraničný obchod SR s poľnohospodárskymi a potravinárskymi produktmi v roku 2015 poklesol oproti roku 2014 nezaznamenal výrazne zmeny. Pri raste vývozu o

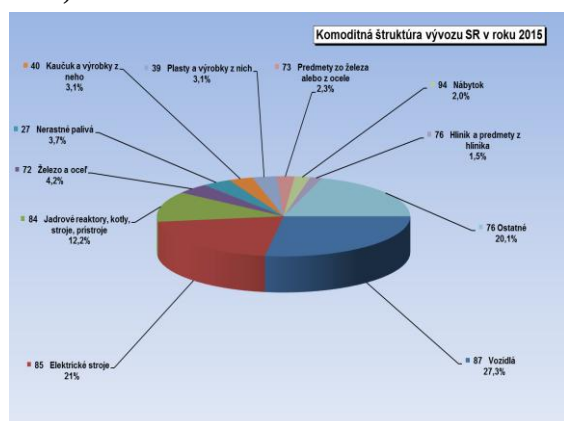
0,01% (+ 0,3 mil. €) a raste dovozu o 1,09% (+ 41,2 mil. €) sa negatívne saldo prehĺbilo o 41,0 mil. € na celkovú hodnotu - 1 096,1 mil. €. (MH SR - Odbor zahraničnoobchodnej politiky 2015)

Záver

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že pre Slovensko nová mena EURO zvýšila na Slovensku príliv zahraničných investícií a zvýšila tiež objem zahraničného obchodu. Podľa viacerých empirických a odborných štúdií bolo dokázané, že krajiny, ktoré majú spoločnú menu, obchodujú medzi sebou vo väčšej miere, ako krajiny ktoré spoločnú menu nemajú. Slovensko potvrdzuje výsledky týchto štúdií, keďže spoločná mena ovplyvnila nárast otvorenosti ekonomiky SR. Spoločná mena tiež zvýšila ekonomickú stabilitu Slovenska a tak vytvorila výhodné podmienky pre podnikanie a presadenie sa na zahraničných trhoch.

Podľa zverejnených štúdií MH SR (2014), sa má stratégia vonkajších ekonomických vzťahov SR na obdobie 2014 – 2020, vyvíjať tak, že stúpne priemerný ročný rast vývozu a dovozu, aktívne saldo zahraničného obchodu a otvorenosť ekonomiky našej krajiny. Zmeny v štruktúre importu majú byť výraznejšie ako zmeny v štruktúre exportu.

Hlavným odvetvím, ktoré ovplyvnilo aktuálny priaznivý vývoj zahraničného obchodu Slovenskej republiky, je automobilový priemysel. Vozidlá sú najvýznamnejšou položkou slovenského vývozu od roku 1998. V porovnaní s rokom 2011 ich vývoz v roku 2015 vzrástol o 53,7 %. V medziročnom porovnaní s rokom 2014 o 15,0 %. Ich podiel na celkovom vývoze SR v roku 2015 medziročne vzrástol o 2,4 % na 27,3 %. (MH SR - Odbor zahraničnoobchodnej politiky 2015)

Obr. 2 Komoditná štruktúra vývozu SR v roku 2015
Zdroj: MH SR

Z grafu na obrázku 2 môžeme vidieť, že podiel vývozu automobilov na celkovom vývoze komodít zo Slovenska bol 27,3%. Tesne za vývozom motorových vozidiel nasledovali elektrické stroje a prístroje s 21% podielom na

celkovom exporte. Medzi ďalšie významné vyvážané komodity je možné zaradiť jadrové reaktory, kotly a stroje, ktoré majú na celkovom vývoze podiel až 12,2%. Ďalej sú to už len tovary, ktorých podiel na celkovom exporte Slovenskej republiky bol pod 5%. Jedná sa o nerastné palivá a minerálne oleje, železo a oceľ, plasty a výrobky z nich, kaučuk a výrobky z neho (najmä pneumatiky), predmety zo železa a ocele, nábytok (najmä sedadlá do automobilov) a obuv. Bližšie nešpecifikované, ostatné komodity, sa na celkovom exporte Slovenskej republiky v roku 2015 podieľali 20,1% podielom.

Podľa Slovenskej agentúry pre rozvoj investícií a obchodu, v rebríčku top exportérov za rok 2014 boli Volkswagen Slovakia, Samsung Electronics Slovakia, Slovnaft, PCA Slovakia, Foxconn Slovakia, Slovenské elektrárne, Continental Matador Rubber, Continental Matador Truch Tires, INA Skalica.

Pozitívny vývoj výmenných relácií ToT je možné dosiahnuť prostredníctvom funkčnej realizácie všeobecnej filozofie znalostnej politiky. Ekonomika Slovenskej republiky bude v ďalších rokoch výrazne pod tlakom konkurenčných krajín, ktoré disponujú lacnejšou pracovnou silou, nižšími výrobnými nákladmi a môžu na trhu ponúkať v porovnaní s konkurenciou výraznejšie lacnejšie produkty. Slovensko je malá krajina s malým trhom na to, aby sa v tomto konkurenčnom boji dokázala rýchlo prispôbovať silným západným ekonomikám.

Literatúra

1. BALÁŽ, P. a kol.: Medzinárodné podnikanie. Bratislava: Sprint, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.
2. DONOVAL, M. 2006 Výmenné relácie v zahraničnom obchode. [online]. Bratislava: BIATEC 2006. [Dátum citovania 2016.01.24]. Dostupné na internete: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/MU/06_07.pdf> . ISBN 1335-900.
3. DUBRAVSKÁ, M.: 10 rokov členstva Slovenskej republiky v EÚ- analýza vybraných ekonomických ukazovateľov. Prešov: Fakulta manažmentu PU, 2014. 7s.
4. KAŠŤÁKOVÁ, E. 2012. Vybrané aspekty z operácií v zahraničnom obchode (zahraničný obchod SR, všeobecný systém preferencií, spoločná poľnohospodárska politika EÚ). 1. Vyd. Bratislava : Ekonóm, 2012. 90 s. ISBN 978-80-225-3409-3
5. KUZMIŠIN, P. 2010. Svetová ekonomika. 2. vyd. Košice : Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta, 2010. 390 s. ISBN 978-80-553-0413-7

6. LIPKOVÁ, B.: Európska integrácia - jednotný trh. Bratislava: Ekonóm, 2011. 154s. ISBN 978-80-225-3241-9
7. LIPKOVÁ, E.: Medzinárodné hospodárske vzťahy. Bratislava: Sprint dva, 2012. 433s. ISBN 9788089393374
8. LISÝ, J. a kol.: Ekonómia v novej ekonomike. Bratislava: IURA EDITION, 2007. 636+79s. ISBN 8080781644
9. MICHNÍK, E.: Zahraničný obchod. Bratislava: Sprint, 1998. 656s. ISBN 8088848318
10. MICHNÍK, E. – SMREKOVÁ, M. 1994. Zahraničný obchod SR. 1. vyd. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave, 1994. 129 s. ISBN 978-80-225-0542-0
11. MUCHOVÁ, E. a kol. 2011. Medzinárodná ekonómia (vybrané problémy). 1. Vyd. Bratislava : Ekonóm, 2011. 214 s. ISBN 978-80-225-3257-0
12. NEUMAN, P. – ŽAMPERSKÝ, P. – JIRÁNKOVÁ, M.: Mezinárodní ekonomie. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN: 978-80-247-3276-3
13. RÚŽEKOVÁ, V. – KAŠŤÁKOVÁ, E. – SILNÁ, Z. 2013. Analýza zahraničného obchodu Slovenskej republiky. 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2013. 184 s. ISBN 978-80-225-3791-9
14. ŠÍBL, D. – ŠÁKOVÁ, B.: Svetová ekonomika. Bratislava: Sprint, 2002. 418 s. ISBN 80-88848-98-9
15. MH SR. 2014. Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov Slovenskej republiky na obdobie 2014 – 2020. In: Portál ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky [online]. [cit. 2016-02-03]. Dostupné na internete: <http://www.economy.gov.sk/prva-monitorovacia-sprava/146475s>.
16. VYŠŇOVSKÁ, J. – MACHAJOVÁ, K. 2008. Zahraničný obchod. 1. vyd. Prešov : Michal Vaško, 2008. 143 s. ISBN 978-80-7165-708-8
17. ZÁBOJNÍK, S. 2015. Vybrané problémy medzinárodného obchodu a medzinárodného podnikania. 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2015. 166 s. ISBN 978-80-225-4133-6